

HALK ŞÂİRLERİMİZİN KÜÇÜMSENMESİ ve TAHKİRİ MES'ELESİ

FEVZİYE A. TANSEL

Türkler'in İslâm medeniyetini kabûlünden önce, Oğuzlar'ca ozan denilen halk şâirleri, bu medeniyeti benimsemelerinden sonra da pek tabii olarak devâm etmiştir. İslâm medeniyetinin dil, vezin, nazım şekli, fikir, v.b. bakımından te'sirinde kalan *Dîvân* edebiyâtı mensûblarının, mahallilik nüfûzunun ve millî fikirlerin muhtelif asırlarda azalıp çoğalmasıyla ölçülü olarak, halk şâirlerini ve eserlerini çoğu küçümstedikleri, hakâretle karışladıkları, ba'zan da onları taklid yolunda örnekler verdikleri görülür.

Fuad Köprülü, *Mübâhasât-ı edebîyye ve Lisâniyye* umûmî başlığıyla 3 Nisan — 6 Haziran, 1914'de neşrettiği makâle dizisinde, yalnız sazşâirlerini değil, tasavvufî halk edebiyâtını, tekye edebiyâtını, halk hikâyelerini de ele almıştır. Halk edebiyâtının bu muhtelif zümrelerini meydana getiren tarihî ve içtimâî sebepler, bu zümre edebiyâtlarının başlangıcı, eserlerinde nasıl bir hayâtı yansıttıkları, kullandıkları dil, vezin ve nazım şekilleri bakımından husûsiyetleri üzerinde durduğu görülür. Bu makâle dizilerinin hemen hepsinde, daha çok 1,7 ve 9'uncusunda, *Dîvân* edebiyâtı'nın kuvvetlenip geliştiği asırlarda bu sınıf mensûblarının, Halk edebiyâtı'nı muhtelif husûsiyetleri bakımından küçümsemeleriyle, tahkîrleriyle ilgili örneklere de rastlarız; her iki sınıf şâirlerinin, hangi tarihî ve içtimâî sebeplerle birbirleri üzerindeki karşılık te'sirleri mes'elesine de dokunulmuştur¹. Bu makâle dizisi, Fuad Köprülü'nün ilerideki, yıllarca sürecek araştırmalarının verimi mühim makâle ve eserlerinin temeli sayılabilir.

Fuad Köprülü bu makâle dizisinden bir yıl sonra yayımladığı *Âşık Tarzı'nın Menşe' ve Tekâmülü hakkında Bir Tecrübe* başlıklı, üç-dört formalık bir eser teşkil edebilecek kadar etraflı incelemesinde, *Türk* kelimesine verilen

¹ *Ikdâm*, nu. 6147 v.d. 1) Sazşâirleri—1., 21 Mart, 1330/3 Nisan, 1914.—2) *Âşık Tarzı'nın Menşe' ve Mâhiyeti*, 25 Mart, 1330/7 Nisan, 1914.— 3,4 ve 5) *Âşık Tarzı Hangi Şekl-i Hayâtın İfâdesidir*, 29 Mart, 3 ve 6 Nisan, 1330/11, 16 ve 19 Nisan, 1914.— 6) *Âşık Teşkilâtı ve Âşık Fasılları*, 12 Nisan, 1330/25 Nisan, 1914.— 7) *Ma'lûmât-ı Tarihiyye*, 19 Nisan, 1330/2 Mayıs, 1914.— 8) *Âşık Tarzı'nda Şive ve Lisân*, 24 Nisan, 1330/7 Mayıs, 1914.— 9) *Âşık Tarzı'nda Millî Arüz Vezni*, 8 Mayıs, 1330/21 Mayıs, 1914.— 10) *Âşık Tarzı'nda Millî Vezin ve Şekiller*, 18 Mayıs, 1330/31 Mayıs, 1914.— 11) *Varsağı, Koşma, Destan*, 24 Mayıs, 1330/6 Haziran, 1914.

alçatıcı ma'naları, sâde Türkçe yazarların küçümsenmesini, halk vezni ve eserlerine karşı duyulan nefret yüzünden sazşâirlerinin, Âşıklar'ın eserlerine de hisse isâbet ettiğini, *koşma*, *destan*, v.b. şiirlerinin tahkîrini, Hece vezni'yle *ilâhîler* yazan hakikî mutasavvıfların da bunlar gibi, *Divân* edebiyâtı mensûblarınca şâir sayılmadıklarını anlatan bilgi ve örnekler vermiştir. Bu arada, xvii. asırdan başlayarak gittikçe kuvvetlenen mahallîleşme, millîleşme cereyânlarının te'siriyle, halk şâirleri tarzında *koşma*, *türkü*, *destanlar* yazan *Divân*, Tanzîmât devri şâirlerinden Nedîm'in, Âkif, Pertev, Ziyâ, Münîf Paşalar'ın v.b. şahsiyetlerin bu yoldaki şiirleri de ele alınmıştır; müellifimizin kaydettiği üzere, "*Hâşim Bey Mecmuası* gibi *şarkı* mecmualarını dolduran birçok *türküler* Âşık Tarzı'nın âlim ve câhil bütün halk sınıfları arasında nekadar,, beğenildiğinin, üstün görüldüğünün en kuvvetli bir delîlidir ².

Buraya kadar üzerinde durduğumuz bu mes'elelerle ilgili çalışmalarını ömür boyunca sürdüren Fuad Köprülü, bunlara kattığı yeni bilgi ve örnekleri içine alan araştırmalarını yine 1915'de kısmen *Türk Edebiyatı'nın Menşei*³, 1928'de *Millî Edebiyat Cereyânının İlk Mübeşşirleri ve Divân-ı Türki-i Basîl*⁴, 1932'de *Ozan*⁵, 1962'de *Türk Sazşâirleri*⁶ adlı makâle ve eserlerinde yayımlamıştır.

Tanzîmât Devri Edebiyatı'nda Halk Şâirleri'nin Tahkîri başlıklı inceleme-mizde, Fuad Köprülü'nün bu konudaki esâslı çalışmalarına ba'zı yeni bilgi ve örnekler katmağa çalışmıştık ; o makâlemizde Ziyâ Paşa, Nâmık Kemal, Recâ'i-zâde Ekrem ile Muallim Nâci'nin bir yandan sazşâirleri, Âşık Tarzı aleyhinde fikirleri, öte yandan o zümre edebiyâtı te'sirindeki şiirleri ele alınmıştır ⁷. *Divân* edebiyâtı mensûblarının bu husûstaki fikirleri Fuad

² Aş. bk., not—12.

³ *Millî Tettebbü'lar Mecmûası*, c. II., nu. 4, Eylül-Teşrinievvel, 1331/1915. Bu makâlenin bütünü *Edebiyat Araştırmaları'nın Sazşâirleri: Dün ve Bugün* başlıklı vi. bölümünü teşkil etmektedir (S. 165-93) ; bu neşrinin sonuna ilk basımından farklı olarak, müellifin *Türk Edebiyatı Tarihi*'nin birinci basımındaki *Vezin, İlk Şekiller, Âyınî Temsiller* bahisleri (İst., 1920, Matbaa-i Âmire, s. 91-96) eklenmiştir.

⁴ İst., 1928, Devlet Matbaası. Eserin I'inci bölümü *Edebiyat Araştırmaları'na Millî Edebiyat Cereyânının İlk Mübeşşirleri* adıyla alınmıştır (S. 271-315).

⁵ *Azerbaycan Yurt Bilgisi* mecmuasında neşrinden (Yıl-1, nu. 3, Mart, 1932, s. 133-40) sonra, genişletilerek *Türk Dili ve Edebiyatı hakkında Araştırmalar* (İst., 1934, Kanâat Kitabevi, s. 273-92) ve *Edebiyat Araştırmaları* adlı eserlerine de (S. 31-44) alınmıştır.

⁶ Ankara, Güven Basımevi, s. 9-49. *Edebiyat Araştırmaları'nın Sazşâirleri: Dün ve Bugün* adlı vı'ncı bölümünü teşkil etmektedir (S. 165-93).

⁷ *Türk Dili ve Edebiyatı hakkında Araştırmalar—1.*, Fuad Köprülü'nün doğumunun 60. yıl dönümünü kutlamak için *Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu tarafından çıkarılmıştır*. Hazırlayanlar: H. Eren—T. Halası-Kun (Ankara, 1950, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 115-26).

Köprülü tarafından esâslı, derin olarak incelendiği için, bu makâlemizde, o devirle ilgili yeni bilgiler epeyi azdır; bu yüzden, Tanzimât, Servet-i Funûn, Millî Edebiyât devirlerine âid malzemeye daha çok yer verebilmiş bulunuyoruz.

Gelibolulu Mustafâ Âli, ağızlarına düşmeyecek şeyler üzerinde konuşmağa kalkışanlardan, böyle câhillerin ekâbir ve zurafânın meclislerine alınmamasından, bu gibi kimseler arasında, “İnsân-ı kâmil’e mahsûs olan nazm-ı belîğden dem urmağ,, isteyenlerin o rindler meclisinde *gazel* okumağa bile yeltendiklerinden bahsetmiş ve bunların şiirden anlamadıklarını ortaya koyan konuşmalarının bir örneğini de vermiştir⁸: Cür’et edip

Bu incelemenin neşrinden sonra, Nâmık Kemal’in sazşâirleri aleyhinde düşüncelerini aydınlatan birkaç malzeme daha elde etmiş bulunuyoruz:

Babası Mustafa Âsım Bey’e Rodos’tan yolladığı ı Haziran, 1887 tarihli mektubunda, “Bekci hazretlerinin eşcâr-ı dürer-bârına taklîd etmeğe hâcet var mı? O bana taklîd etsin. Ben, bundan onbeş sene evvel,

Besmele’yle çıktık yola,
Fenarımız söndü m’ola,
İstanbul’da gaz-maz yoktur,
Çatmayalım karakola...

ezgi’sini söylemiştim ; yalnız sokaklarda gezip de ırlamak için, elime bir bekcilik geçmedi,, diyor (*Nâmık Kemal’in Husûsî Mektupları*, c. iv., Ankara, 1985, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 445 v.d. Eserimizde, *Bekci Destanı* adı da verilen bu şiirinin tam metni vardır). Yine babasına yolladığı, 12 Ekim, 1887 tarihli mektubunda, cedlerinden Râtib Ahmed Paşa’nın *Divân*’ı dolayısıyla öne sürdüğü fikirleri de, sazşâirlerimizi küçümsediğini gösterir: “Merhûm âlim imiş. Ana gibte ederiz; fakat şiirde,

Bu yerlerden kuş uçmaz n’eyleyim kâ-yî dil-ârâya

gibi Âşık Ömer’i andırır şeyleri var., (A.E., s. 458 v.d.). Dâmâdı Menemenli Rif’at Bey’e, Sakız’dan gönderdiği 28 Haziran, 1888 tarihli cevâbında ise, kinâye yoluyla, ün kazanmış halk şâirlerine benzemediğini, onların şiirlerinin ma’nâsızlığını anlatmak istemiştir: “*Şu kadar var ki... her ne ise* buyurmuşsunuz. Bendeniz şâir isem de *noktadan aldım haberi* diyen meydân su’arây-i benâmindan olmadığım cihetle, noktalardan birşey anlayamadım ki cevâb vereyim,, (A.e., s. 552) diyordu.

⁸ *Mevâ’idü’n-Nefâ’is fî Kavâ’idü’l-Mecâlis*, Neşreden : Yeniçağ Tarihi Kürsüsü, İst., 1956, Osman Yalçın Matbaası, s. 67 v.d. *Türk Ansiklopedisi*’nde yayımlanan *Karaca Oğlan* maddesinde, Fuad Köprülü’nün *Türk Sazşâirleri* adlı eserinin *Karaca Oğlan—XVII. Asır Sazşâiri* bölümünün ikinci basımında (Ankara, 1962, Güven Basımevi), “Gelibolulu ‘Âli’nin 1599 -1600’den sonra *Mevâ’idü’n-Nefâ’is fî Kavâ’idü’l-Mecâlis*’indeki (İst., 1956, s. 67) *Karaca Oğlan*’ın daha XVI. asır sonunda ün kazandığına dâir mühim bir kaydı ilâve (S. 331) edilmiş,, olduğunu haber vermişikt (C.xxı., Fsk., 165, Ankara, 1973, Millî Eğitim Basımevi, s. 259^a). C. Öztelli, bunlardan hiç bahsetmeksizin, 1969’da yayımlanan makâlesinde, bu yazısından naklen *Karaca Oğlan, Bütün Şiirleri* adlı eserinde (İst., 1970, Bahâ Matbaası, s. xxı v.d. Ayrıca bk., *Kolay Sanılan Halk Edebiyatı, Türk Dili*, nu. 279, Aralık, 1974, s. 978), Âli’nin eserindeki bilgi, önce kendisi tarafından görüldüğünü haber vererek nakletmiştir (Krş., Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatımızda Kaynaklar Mes’alesi ve XVI. Asır Ozanı Karaca Oğlan*, Ankara, 1977, s. 299, not—20, 21).

okudukları *gazel* dolayısıyla, “humağā fırkasına rast gelüb inandırabildikleri takdîrce, bu sözleri biz dedik fesânesin dahi derler⁹. Kat kalursa¹⁰ Karaca Oğlan’ a isnâd olunur ve Halil Âbdal’ındır deyu rağbet kılınur nice *Varsağular* vardır. Husûsâ Mülk-i Ermen, Diyâribekir Zemmîleri’nden lezzeti bin ni’mete benzer nice *Bayatîler* bisyârdır; biz ol denlu da mı olamazız guftesin söylerler. Eğer bu sözler mevzûn değıldir denilse, hadd-i zâtında *vezn* eylemedik cevâbın verirler. Ba’zı mısraları kanı uzunu ancak deyu sebebi sorulsa, fî nefsü’l-emr endâze urub ölçmedik deyu guftârı ile ic’tirâf kılurlar ve eğer ma’nâları yok ve yanlış lafızları sâyir uyûbundan çok denilse, belki sevâd-ı lafz altında basılmış ola derler ve yâhûd ma’nâları işte turuyorur deyu ma’nâ lafzının hurûf-i müfredesin işâret ederler. Muhaşşıl-ı kelâm *gazel*’de nükte lâzımdır dine; işte nükte deyu nokta gösterirler. Sanâyi’den lâ-buddür sözün söylense, biz bu sözleri bulunca, yazıp bu sûrete koyunca nice san’atlar harc etmişüz edâsını telaffuz kılurlar;

“Böyle nâ cinslerin mecâlisini
 “Bir görür dūzah ilē ehl-i vağār
 “Yalvarub Hakk’a biz dahi diyelim
 “Ve kınā Rabbenā ‘azābe’n-nār¹¹,”

Âli’nin bu ifâdelerinden halk şâirlerini nasıl küçümsediğı, *Divân gazeller*’inden birşey anlamadıkları, câhillikleri yüzünden Karaca Oğlan, Halil Âbdal gibi şâirleri beğendikleri, *Bayatî*, *Varsağı* denilen halk şüirlerinden zevk aldıkları, vezin ve kâfiye, edebî san’atlardan habersiz oldukları v.b. husûsiyetleriyle nasıl alay ettiğı açıkca anlaşılır; haysiyetli, ağır-başlı kimseler için bunların meclisinde bulunmağı Cehennem ateşine eşit saymaktadır; bu ateşin azâbından kendilerini korumasını Tanrı’dan dileğı de, böyle şâirlerden nekadâr çok nefret ettiğini gösterir.

*Bir güzel derdiyle fânî dünyâda
 Şu tatlı canımdan bezdim, usandım
 Gezer oldum dostlar çölde, sahrâda
 Leylî’sin aldırmiş Mecnûn’a döndüm*

dörtlüğünün başındaki *Şarkı-i Ayucu* kaydiyle, *koşmalar*’ın kıymetsizliğı belirtilmiştir. Nâbi’nin,

⁹ Krş., C. Öztelli, a.e., s. xxii, ederler

¹⁰ Krş., C. Öztelli, a.e., a.y., *Kat kalursa* (ac içinde kalmak, çaresiz kalmak). *Kat*: Sert, katı, donmuş anlamına gelir; *kat kalmak*’ın doğru olarak karşılığı: Hayretinden dona-kalmak, şaşırıp kalmak’tır (Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Türkt*, İst., 1317, *Ikdâm* Matbaası, s. 1016).

¹¹ *Âl-i İmrân*, Süre—III., Âyet—16: “الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا أُمَّتٌ مُّعْتَرِفَةٌ وَقَدْ أَلْمَمْنَا عَلَىٰ آلِهَتِنَا بِالْجَبَلِ” Rabb’imiz! Biz şüphesiz inandık; bunun için günâhlarımızı bize bağışla ve bizi ateşin azâbından ko-

*Yâr söyletti banā bū gazel'î ey Nâbî
Söyleyē-söyleye ey tâze zebânım diyerek*

makta'lı şiirindeki fikirleri çürütmek, alaya almak için, Havâyî tarafından yazılan *Nazîre*'deki,

*Gevezē etti gazeller'le Havâyî beni yâr
Söyleyē-söyleye ey yanşak ozân'ım diyerek*

beytinde *ozan*, yanşak sıfatıyla, ağzı yavan, tatsız sûrette geveze olarak vasıflandırılmıştır. Muhyî'nin *Müsaddes*'inde, baştan sona, sazşâirleri alay konusu edilmiştir; Muhyî, tanbur çalarak şiir okuyan, bakla salıp fal bakan, zarif ve azametli görünmeğe çalışan, *Ma'ni* açmaktan, *Muamma* seçmekten hoşlanan halk şâirleri ile alay ederek, gönlünün bunlardan değil, şehirliden yana olduğunu anlatmıştır^{11a}.

İran edebiyâtının te'siriyle san'atlı *gazeller* yazan şâirlerimizin, halk şâirleri aleyhinde besledikleri küçümseme hissi ve tahkîrin pek tabii görülmesi gerekli olduğunu öne süren Fuad Köprülü'nün, halkın da şâir denilince kendilerini değil, sazşâirlerini anladığına dâir verdiği bir örnek de üzerinde durulmağa değer:

“Vehbî, Manisa'ya Nâib olduğu zamân, ahâlî, onun tanınmış bir şâir olduğunu haber alarak çok sevinmişler. Bir akşam, Manisa'nın en meşhûr a'yanından Kara Osman-zâde Ömer Ağa, bütün vilâyet ileri gelenleri ile berâber şâiri de konağına da'vet etmiş: Meğer herkes, İstanbul'dan gelen bu büyük şâirin sazını dinlemek merâkında imiş.. Hâne sâhibi münâsib bir fırsat getirerek, bütün orada bulunanlar nâmına, biraz saz çalmasını recâ edince, Vehbî, kendisini âşık zannettiklerini anlamış ve kendisinin saz değil, söz şâiri olduğunu anlatmağa çalışmış ; fakat buna karşı, sazsız şâir olabileceğine ihtimâl vermeyen Hacı Ömer Ağa, muttasıl, gümüş telli sedefkârî tanburasını takdîm ederek birkaç nağme niyâz edermiş... *Mihnet-i Keşân*'ında bu vak'ayı mahâretle nakleden Keçeci-zâde İzzet Molla, evvelce yalan ve mubâleğaya hamlettiği bu vak'anın Keşân'da aynen başına geldiğini hazin bir edâ ile anlatır:

*“Keşân câmi'indē imâm-î şağîr
Şağîr îdi gerçî sığırđan kebîr*

ru!., (*Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Anlamı—Me'âl*, Ankara, 1973, T.C. Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları : 90, s. 51).

^{11a} Bu üç örnek sırasıyla bk., kendi kütüphânemizdeki yazma, nu. 62, s. 76, 2-A; yazma, nu. 64, s. 226.

*Dedî: Bir-ikî mâh sabr eyledik
 Dil-î zâre sabr ile cebr eyledik
 İştittik ki siz şâir-î şâhsız
 Ma'ârif semâvâtınâ mâhsız
 Değil haddimiz gerçi çaldırma sâz
 Gönül bir-ikî nağme eyler niyâz
 Meh-î rûzedê etti ibrâm-ı tām
 Banâ durma meşk et deyü bir makâm
 Dedim: Bedce çıkmıştı âvâzımız
 Sitanbul'da terk eyledik sâzımız¹²,*

İzzet Molla'nın bu mısraları, halkın, kendi zümresine mensûb şâirlerden zevk aldığı, şâir denilince sazşâirlerini anladığını ortaya koyduğu gibi, *Divân* şâirlerimizin de onları nasıl küçümsediğini aydınlatır. Bu karşılıklı küçümseme düşüncelerinin te'siri xviii'inci asırda kaybolmağa başlamıştır; *Divân* şâirlerinin Hece vezni ve halk nazım şekilleri ile ; halk

¹² *Türk Edebiyatı'nda Âşık Tarzı'nın Menşe' ve Tekâmülü*, Millî Tettebbü'lar Mecmûası, c. 1., nu. 1, Mart-Nisan, 1331/1915, s. 25 v.d. Yeni harflere çevrilmiş metni: *Makâleler Külliyyâtı—I., Edebiyat Araştırmaları*, Ankara, 1966, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 216 v.d.—*Eski Şâirlerimiz—Divân Edebiyatı Antolojisi*, İst., 1934, Muallim Ahmed Hâlid Kitaphânesi, s. 665 v.d.—*Türk Sazşâirleri—I.*, Ankara, 1962, Güven Basımevi, s. 19 v.d. *Sazşâirleri: Dün ve Bugün* başlığıyla *Edebiyat Araştırmaları*'na da alınmıştır (S. 171 v.d.).

Metni verilen beyitler, *Mihnet-Keşân*'daki *Hikâye-i Nefîse-i İmâm-ı sâni-i Keşân*'dan alınmıştır (İst., *Ceride-i Havâdis* Matbaası, 1269, s. 93 v.d.). *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki İzzet Molla, *Keçeci-zâde* maddesinde (54. Cüz, İst., 1952, Millî Eğitim Basımevi, s. 1265^b) verdiği bilgiyi genişleterek, ba'zı ilâvelerle neşrettiğimiz *Keçeci-zâde İzzet Molla* başlıklı makâlemizde (60. *Doğum Yılı münâsebetiyle Fuad Köprülü Aramağarı*, İst., 1953, Osman Yalçın Matbaası, s. 131-51 ; 140 v.d.), eserin adını *Mihnet-Keşân* şeklinde kaydetmiştik. *Mihnet-i Keşân*'ın *Yenileşme Tarihimizdeki Yeri* başlıklı bir yazıda, eserin adının *Mihnet-Keşân* mı, *Mihnet-i Keşân* mı okunması doğru olacağı mes'alesine de dokunulmuştur: Kaynaklar da verilerek, "Eserin adını Tanpınar'ın dışında kalan hemen bütün yazarlar *Mihnet-Keşân* okumuşlardır. Fevziye Abdullah, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, İsmâil Habib, T. Menzel ise İngilizce olarak hazırlanan *İslâm Ansiklopedisi*'nin birinci baskısında iki ma'nâlı olduğuna işaret etmiştir,, denilmektedir. Eser adının "محت كشان" şeklinde yazılmış olmasının bu iki şekilde okunmasına, ba'zı zayıf delillere de dayanılarak, *Mihnet-i Keşân* okunmasının doğru olduğu sonucuna varılmıştır (*Türk Kültürü*, nu. 163, Mayıs, 1976, s. 432/48 v.d.). Eserin adı, kaydedildiği gibi, "محت كشان" şeklinde yazılmış ise, *Mihnet-Keşân*, veyâ *Mihnet-i Keşân* şeklinde de okunuşu mümkündür ; ilkinde Keşân kelimesi Tevriye'li kullanılmıştır. Fuad Köprülü'nün *Divân Edebiyatı Antolojisi*'nde *Mihnetkeşân* (Y. bk., s. 647, 651) ; *Edebiyat Araştırmaları*'ndaki muhtelif incelemelerinde ise, *Mihnet-i Keşân* şeklinde kaydedilmiştir. Eserin, 1269 basımında, adı "محت كشان" olarak yazılmıştır. Eserin ister Arab, ister Latin harfleriyle iki türlü yazılışına, bunların ma'nâsına dayanılarak hangisinin doğru olduğuna dâir kesin sonuca varlamaz. Mühim olan bu adın, eseri yazan tarafından ne şekilde okunacağını tesbitidir, İzzet Molla'nın,

şâirlerinin de Arúz'la, *Divân* nazım şekilleri ile eserler verdikleri görülmür. Nedîm gibi, Keçeci-zâde İzzet Molla da halk şâirleri tarzında *türkü* yazmıştır¹³; Âşık Ömer'in mısralarını tazmîn sûretiyle yazdığı beyitleri de vardır¹⁴; *Gazeller*'inden birinde çağdaşlarının hoşlanmadığı *Yunus ilâhileri*'ni beğendiğinden bahsetmiş ise de, bir başka *gazel*'indeki,

*Cönk'üne Âşık Ömer anı yazar İzzet'â
Böyle perişân söze defter-i divân gelať*

beytinden anlaşılacağı üzere, Âşık Ömer'in şiirlerini fikirce darma-dağınık, ma'nâsız, *perişân* olarak vasıflandırmıştır¹⁵.

XIX. Asrın ilk yarısında yaşayan şâirlerimizden Şeref Hanım,

*Şerefâ sencileyin bi-māye
Ne cesâretle alur şî'ri dile
Senin eş'âr-i perişânından
Yeğdir Âşık Ömer'in şî'ri bile*

kıt'asında, kendisinin cevhersiz, rûhsuz biri olduğunu, şiir söylemeğe cesâret etmemesi lâzım geldiğini yazmış, tertibsiz, fikirce darmadağınık şiirlerinin yanında, Âşık Ömer'in nazımının bile daha üstün bulunduğunu öne sürmüştür ; bu fikri ile, İzzet Molla gibi, Şeref Hanım'ın da, Âşık Ömer'in şiirlerini düzensiz, *perişân* olarak vasıflandırdığını söyleyebiliriz. Bir *Gazel*'inin,

*Budur berg-i sebz-î diyâr-î Keşân
N'olâ olsa mağbûl Mihnet-Keşân (عنتكشان)*

*Zamân âhir oldü hem âhir zamân
Verir mi banâ sūd Mihnet-Keşân*

*Mihnet-Keşân-ı İzzet'i cem' eyledi Husâm
Tahrîr kıldı nushasın evvel Vâhid-î dehr*

beyitleri (S. 231, 234-35), eserinin adı, mısra'ın veznini aksatmaksızın nasıl okunacağını, *Mihnet-i Keşân* değil, *Mihnet-Keşân* olduğunu isbât etmektedir.

¹³ Fuad Köprülü *Armağanı*'nda tam metnini verdiğimiz bu *Türkü* (İst., 1953, s. 147), Manastırlı Fâik'in *Türkçe Arüz* adlı eserinden (İst., Alem Matbaası, 1313, s. 16) alınmıştır. Cevdet Paşa'nın, sözüne güvenilir kimselerden edindiği bilgiye göre, "Keçeci-zâde İzzet Molla Anadolu'ya nefyolundukta, sazşâirleri anın ba'zı eş'ârına vezni yok diye ic'tirâz etmişler ; o dahi anlara, kendisinin *Evzân-ı Türkiyye* üzere de nazm-ı eş'âra muktedir olduğunu göstermek üzere,, bu *Türkü*'yü yazmıştır (Fuad Köprülü, *Millî Edebiyât Cereyanının İlk Mübeşşirleri*, İst., 1928, s. 43; İkinci bsm., *Edebiyât Araştırmaları*, s. 309-10).

¹⁴ İzzet Molla, *Divân-ı Bahâr-ı Efkâr*, Bulak, 1255, s. 64, 66.

¹⁵ *Hazân-ı Âsâr*, İst., 1257, s. 42.

*Asrımızdā bunca şâir vār iken bilmem neden
Gevherî vādîsinē bū i'tibār olmak neden*

mağta^c beytinde, Gevherî'ninki gibi, o yoldaki şiirlere, yaşadığı çağda kıymet verilmesini yadırgadığını, dolayısıyla böyle şiirlerden pek zevk almadığını ifade etmiştir¹⁶.

Klasik şâirlerimizin, rakîblerinin, beğenmedikleri şiirlerini *Geyik Destanı*'na benzetmeleri gelenek hâlini almıştır ; xvi'nci asırdan başlayarak, yalnız *Tezkireler*'imizde değil, başka kaynaklarda da beğenilmeyen şiirler için istihzâ maksadıyla benzetilen şeylerden biri de *Geyik Destanı*'dır¹⁷. Mustafa Âli, "Aydın vilâyetinden kopan Monla Siyâhî ki şehir-oğlanından peydâ olmuş, muhalled hezliyyâtı *Geyik Destanı*'ndan ezdiyâd yutmuş bir gümrâh idi., diyor ; onun bu ifâdesi, beğenilmeyen, hezeyân, saçmasapan sayılan şiirlerin, istihzâ maksadıyla *Geyik Destanı*'na benzetilmesinin xvi'nci asırda sürdürüldüğünü isbât eder¹⁸.

Hâfız İlyas, *Vakâyi'-i Lağâ'if-i Enderûn* adlı, 1227-44 yılı Ramazan'ları (1812-31) arasındaki, II. Mahmud devri'ne âid ondokuz senelik vak'aları içine alan eserinin 1235 (1820) yılı sonlarıyla ilgili vak'aları arasında Sultâniyye'ye Beşiktaş'tan hareket eden Saltanat binişi'nden, Pâdişâh'ın Boğaz-ıçî'ndeki bu gezinti yerine nasıl eriştiğinden, pehlivan güreşleri, tüfenkle nişan atma eğlencelerinden, mûsikî fasıllarından bahsetmiştir. Okunan şarkıları, bunları okumakta kimlerin usta olduğunu anlatırken, âdi *şarkılar*'dan,

*Bir mecliste ol yâr ile bulundum
Neylerim âh tâ ciğerden uruldum*

"*Şarki*'sının, Suyolcu-zâde Sâlih ile nây-zen Mustafa Efendi ve Mülâzim Rif'at Efendi'nin çağırmakta,, o devrin eşine az rastlanılır ustalarından olduğunu kaydetmiştir. Hâfız İlyas, aslında hece vezniyle bir *türkü* olduğu verdiği iki mısırâdan anlaşılan bu besteli halk şiirini âdi *şarkılar*'dan saymaktadır; Arûz'la olan *şarkılar* için âdi sıfatını kullanmamış olması dikkati çekmekte, halk *türküler*'ini küçümsediğini göstermektedir.

Hâfız İlyas'ın kaydettiği bir başka vak'a, Seferli-odası ağalarından şâir Şemsî hakkındadır: Değersiz, hakîr görülen *gazeller*'i çalıp-çağırmakta epeyi şöhret kazanan, Odalar'da ufak-tefek fasıllara karışan Şemsî'nin

¹⁶ *Divân-ı Şeref Hanım*, İst., 1292, Şeyh Yahvâ Efendi Matbaası, s. 94, 53.

¹⁷ Fuad Köprülü, *Âşık Tarzı'nın Menşei ve Tekâmülü*, *Millî Tettebbu'lar Mecmûası*, c. 1., nu. 1, Mart-Nisan, 1331/1915, s. 15, not—1 ; bu fikri kuvvetlendirici epeyi örnek de verilmiştir. Bu makâlenin ikinci baskısı için bk., *Edebiyât Araştırmaları*, Ankara, 1966, s. 205 v.d., not—12.

¹⁸ *Mevâ'idü'n-Nefâ'is fî Kavâ'idü'l-Mecâlis*, İst., 1956, s. 226.

çuhadârlık'a yükseltilmesinden beş-on gün sonra, Pâdişâh'ın huzûrundaki fasıllarda da çalmasına irâde-i seniyye çıkmıştır ; 7 Rebî I., 1240 (1 Kasım, 1824) Pazartesi gecesi katılmış olduğu fasılda, "beş-on nev^c *gazel* ve *dâstân* gibi şeyler okuyarak saz çaldığı,, Pâdişâh tarafından görülünce, Ser-Kurenâ Baş-ağa, Saray'ca âlimlerden daha iyi bilen (A^clem-i 'ulemâ) sayıldığı hâlde, hâtur için şâiri medhe mecbûr olmuştur. Pâdişâh'ın, bu medihler üzerine, şiirin nasıl olması lâzım geldiğini bilip anlayanları şaşırtıp aldatici, garibsenen yolda, "Uşbu gûne fesâhat ve belâgat üzre nazm olunmuş eş'âr-i âbdârı mecmeanıza kaydetseniz dahi ziyâde kadr-şinâslığınız zahir ve âşikâr olur idi,, yollu latîfeleri üzerine, hemen o sâatte emr ve irâdeyi yerine getirdikten sonra, bu güftelerin ma'nâsı olmayan her sözü benim hâlîmin ifâdesidir demesi, utancından perîşân olan "bî-ziyâ Şemsi'yi,, neş'elendirip canlandırdıktan başka, Cakırcı Silâhdârlı'ğına getirilmesine, dolayısıyla, "ayak hizmetinde bulunan cuha elbiseli,, veyâ çuhadan yapılmış perdenin dışında kendisine verilecek emri bekleyen, bir nev^c hademelikten, Çukadartık sınıfına mensûb olmaktan da kurtulmuştur. Bütün bunlar, o mûsıkî ve eğlence gecesinde sazıyla *gazeller*, *destanlar* okuyup çalan Şemsi'nin himâye gördüğünü anlatmakla berâber, böyle şâirlerin Pâdişâh'ın bulunduğu meclise alınmasının, üstelik öğülmesinin yadırgandığı, şiirlerinin orada bulunanlarca küçümsendiği de anlaşılır¹⁹.

Halk şâirlerinin küçümsenilip tahkîr edilmesine, xıx'uncu asrın ikinci yarısında da tanık olmaktayız : Hacıvad ile Karagöz arasındaki bir konuşma tarzında tertiblenen yazıda, Hacıvad'a göre Karagöz, şâir denilince Tavuk-pazarı'ndaki, kahve-hânelerdeki saz çalan şâirleri anlamaktadır. Hacıvad ona, Kalem şâirlerinden birinin,

Çıkub ebhâs-i hürriyyet miyâne
Yayıldı bizde dē yüzbin dehâne
Bilir-bilmez girişti imtihâne
Cemî'-î herze-güyân-î zamâne
Vatandır bunda uğrāyan ziyâne

kıt'asını okur. Karagöz buna karşılık,

Çıkub ortāya bir şahs 'av' avâne
Kodî uğrāzını tekrār miyâne
Senî birgün çekerler imtihâne
Sanursam uğradırlar çok ziyâne
Neler icāb eder hük-m-î zamâne

¹⁹ Dârü't-Tıbâ'atü'l-Âmire, 1276 (1860), s. 195 v.d., 323.

nazîresini okur²⁰; kendisinin de Arûz'la böyle şiirler söyleyebileceğini anlatan bu kıt'ası Hacivad tarafından beğenilir. Yine Karagöz'ün, "Sen veznine, kâfiyesine bak !,, diyerek okuduğu,

*Eğer uğrar isen birgün çibâne
Sakın bulmâ havâsînâ bahâne
Bahâyimken gelüb şimdî lisâne
Neler söyler hasedden yâne-yâne*

dörtlüğüyle, bunun gibi yine Arûz'la, kâfiyece düzgün olan diğer kıt'alarını beğenmeyen Hacivad, "Karagöz, bunlar olmadı,, der. Neden beğenmediği sorusuna karşılık, "Canım, veznine ta'riiz etmiyorum ; lâkin sözleri âdeta kahve şâirleri şivesinde, ser-â-pâ saçma !,, cevâbını verir²¹.

Abdü'l-Kerim Sâbit tarafından, İstanbul'da 1302-1303'de yayımlanan *Berķ* mecmuasına taşradan, Mahmud Kemâleddin Fenârî'nin yolladığı mektupta, bulunduğu çevrenin câhilliğinden, taassubundan bahisle, *Berķ* gibi mecmualar bir yana, "âdeta Âşık Ömer saçmaları bile kimyâ hükmündedir,, denilmektedir²².

Müstecâbî-zâde İsmet Bey'in 1894'de yayımlanan, şiir için vezni, kâfiyeyi yeterli sayan, ma'nâ umurunda olmayan birini hicvetmek için dayandığı fikir, onun *Âşık Ömer Divânı*'nı okuduğu, onları şiir zannedip aldandığıdır²³:

BİR MÜTEŞÂİR'E

*Okumuş Âşık Ömer Divân'ın
Anlarî şi'r sanub aldanyor
Hiç kaydinde değıldir ma'nâ
Şi'ri mevzûn ve mukaffâ sanyor*

²⁰ Bu iki kıt'a, Nâmık Kemal'in Magosa'da iken yazdığı, *Manzûme* adlı,

*Çıkıp da'vây-i hürriyyet miyâne,
Atıldık biz de cây-i imtihâne
Bu yoldâ bakmadık ikbâle, cânê,
Muhâlif gittik evzâ'-î cihâne
Neler ettik 'alâ rağmî'z-zemâne*

mısrâlarıyla başlayan, beş kıt'ayı içine alan şiirine, Hacivad ve Karagöz tarafından söylenilmiş gibi tertiplenen mizâhî nazîre sayılabilir. Kemal'in bu şiirinin metni, bu husûsta gerekli bilgi için bk., F.A. Tansel, *Nâmık Kemal'in Husûst Mektupları*, c. 1., Ankara, 1967, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 256 v.d.

²¹ *Hayâl* gzt., nu. 21,2 Kânûnısânî, 1289 (14 Ocak, 1874), s. 2 v.d.

²² *Nevây-i Şebâb*, 1304, Hudâvendigâr Vilâyeti Matbaası, s. 41.

²³ *Maârif* mec., Yıl-3, c. vı., nu. 137, 2 Haziran, 1310 (14 Haziran, 1894), s. 88.

Servet-i Funûn, bir başka deyişle Edebiyât-ı Cedîde devrinde, en çok Cenab'ın şiirleriyle ma'nâsı açıkca anlaşılabilen birçok terkipler dilimize girmeye başlamıştır; böyle şiirler, biraz da, Fransız Sembolizmlerinden nakledilen, fakat tam bir ifâde şekli bulamayan mübhem, açıkca belirtilmeyen fikirler yüzünden edebiyâtımızda bir gerileme örneği sayıldı. Bu gibi şiirlerden bir ma'nâ anlaşılmadığı hakkında münâkaşalara yol açan, elimizdeki malzemeye göre, yanılmıyorsak Ahmed Midhat'ın bir makâlesi oldu; onun 1 Mart, 1313 (13 Mart, 1897)'de, *Sabah* gazetesinde yayımlanan *Dekadanlar* başlıklı makâlesi, epeyi uzun süren münâkaşalara yol açmıştır²⁴. Bu sıralarda, Mehmed Emin'in *Türkçe Şiirler* adlı eserinin 1898'de yayımlanmasından sonra, yüzyıllar boyunca sürüp giden Sâfi Türkçe, Sâde Türkçe, Hece vezni'yle sazşâirlerimiz yolunda şiirler yazma fikir ve temâyülünün kuvvetli bir cereyân hâlini alması, bu yoldaki münâkaşaların sürüp-gitmesi de, *Dekadanlar* münâkaşasıyla aynı yıllara rastlar²⁵. Mehmed Celâl'in *Edebiyât-ı Cedîde* adlı epeyi uzun hicviesinde ma'nâsız ve sazşâirlerinin şiirlerine benzer eser verenler Âşık Ömer'e benzetilmiş, dolayısıyla o zümre şâirleri küçümsemiştir²⁶:

*Sen ner'desin ey debdebeli şanlı Fuzûlî
Kaldır başını, aç yüzünü bak neler oldu
Şi'r-in —ne tuhaf— kalmadı bir zevki, usûlü
Halkın kimi Verlaine, kimi Âşık Ömer oldu
Sen ner'desin ey Hazret-i Rûhî-i suhanver
Âşâr-i garîbâne-i rûhun unutuldu*

²⁴ A. Midhat'ın bu makâlesi *Resimli Gazete*'de de basılmıştır (Nu. 20, 21 Şevvâl, 1314/13 Mart, 1313/25 Mart, 1897). *Muallim Nâct ile Recâ't-zâde Ekrem Arasındaki Münâkaşalar* adlı araştırmamızda, *Sabah* gazetesinin Milâdî karşılığı yanlış olarak 27 Mart, 1898 ; *Resimli Gazete*'deki neşri ise, 21 Şevvâl, 1313/13 Mart, 1312 şeklinde basılmıştır (*Türkiyât Mecmuası*, c. x., İst., 1953, s. 195, 196, not—132), düzeltiriz.

²⁵ Bu husûslarda daha geniş bilgi edinmek için, *Türk Şiirinde Sâde Türkçe, Hece Vezni ile Yazmak ve Halk Edebiyâtından Faydalanma Cereyanının Bir Devresi* adlı makâlemiz ile (*Türk Yurdu* mec., c. vii., nu. 3, Mart, 1970, s. 40-44) ; Mehmed Emin Yurdakul'un *Eserleri —I., Şiirler* isimli kitabımızın *Te'siri ve Hakkındaki Şiirler* bölümüne bakılabilir (Ankara, 1969, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. LV-LXIV).

²⁶ Birkısmını verdiğimiz bu uzunca şiirin tam metni, *Dekadanlar* münâkaşası dolayısıyla Hüseyin Câhid'in *Kağalarım* adlı eserine, *Resimli Gazete*'den naklen alınmıştır (İst., 1326, *Tanin* Matbaası, s. 120 v.d.). H. Câhid'in, Hece vezniyle, Halk şâirleri te'sirinde yazılan şiirleri beğenmediğini söyleyebiliriz: "Hece vezninden hiçbir zevk almıyorum. Bize Hece vezni'ni sevdirecek bir şâir çıkar da güzel numûneler verecek olursa belki sevilir ; fakat bu günkü şekliyle sarâhaten çirkin, okunamaz sanıyorum ; çünkü çok soğuk, bir zevk yok, hiçbir şey yok.. Bu tarzda yazılanların en iyisi yine Rizâ Tevfik'inkiler,, fikrindedir (Rûşen Eşref, *Diyorlar ki*, İst., 1334, s. 105).

Hicviyeleriyle ün kazanan Eşref, Nâmık Kemal için, “Zannolunduğu kadar âlim değildir,, fikrinde olanlara karşılık, “Âlim olmak başka, edîb olmak başkadır ; benim i'tikâdımca şâir olmak da yine başkadır ; fakat hepsinde derece-derece feyz-i 'Âli-i ilâhî lâzımdır. Âlim olmak, edîb olmak çalışmakla olur ; fakat şâirlik bahsine gelince, bu meslekin tabakât-ı 'âliyâtında neşr-i envâr-ı kemâl eden Ziyâ Paşa merhûm ve emsâli gibi hem âlim, hem şâir olmak 'aliyyü'l-a'lâ ise de, ervâh-ı ezelde feyyâz-ı tabîat biraz bezl-i âtîfet etti mi bir câhil de nasîbi kadar şâir olur; misâli ben'im !,, diyor. Tabîatin biraz lutfu ile kaderince şâirlik payı düşmeyen câhil müteşâirler demekle, halk şâirlerini kassetmiş, bu münâsebetle bir otel kahvesindeki müşâareyi kaydetmiştir:

Birisi — Yârim hamamdan çıkmış terlemiş

Dîğeri — Mendiliyle evvel terini silmiş

Kahvenin üstündeki otel odasında bulunan, bu mısraları dinleyen Deli Mehmed'in bu şâirleri tahkîr eden müstehcen bir mısra'ını, bundaki fikri fi'len de yerine getirdiğini yazan Eşref, karşılıklı şiir söyleyen iki şâirin, “Vay, bizi tahkîr ediyor diye, Deli Mehmed'i yaka-paça tutup Cezâ Reisi'nin huzûruna,, götürdüklerini, Reis'in emriyle elli sopa vurulmasına karâr verildiğini anlatıyor. Bu örneğin dikkate değer tarafı, Deli Mehmed'in, kabâhatim nedir diye yakınmasına karşılık, Reis'in verdiği cevaptır : Reis, onun okuduğu mısra'ı, buna uygun müstehcen fi'li hareketini, o müşâaredeki mısraları tahkîrini hafif bulduğu için Deli Mehmed'i cezâlandırdığını anlatan, “Neye s..madın kerata !,, demesidir ²⁷.

Yine şâir Eşref, *Gibidir* başlıklı şiirinde Sultân Abdül-Hamîd'den, Seyhül-İslâm'dan başlayarak o devrin muhtelif Nâzırlar'ını, bu arada Maârif Nâzırı Zühdî Paşa'yı da hicvetmiştir; Zühdî Paşa'nın *Tûtf-Nâme*, *Âşık Kerem*, *Köroğlu* hikâyelerini beğenmesini, câhilliğini anlatmak için onlara ne bakımdan benzediğini hiciv ve istihzâ unsuru olarak kullanmıştır ²⁸:

*Bu ne kudret ki Elif-Bâ'yı okur ezberden ;
Tûti-Nâme onun cindinde Gülistân gibidir !*

.....
*İlm ve cehlin hele birleşti vücüdü, 'ademi !
Vakt-i ta'tîle şebîh etti bu kıymetli dem'i !
Olarak yâd-i selef hazretinin mültezimi :
Dâhil-î cedvel eder Vak'a-i Âşık Kerem'i ;
Nâzır'ın bû eserî ders-i debistân gibidir !*

²⁷ Eşref, *Hasb-i Hâl*, Muharrem, 1326 (Şubat, 1908), s. 3.

²⁸ Şâir Eşref'in *Külliyâtı*, İst., 1928, *Vakit* Matbaası, s. 75 v.d.

*Varsa handân-ı cihân : Onda tevâlî etmiş ;
 Bir şakî sanki vezâretle te'âlî etmiş !
 Sanki Kör-oğlu maârifle tehallî etmiş !
 Kahve-kahvê dolaşan ba'zı gazel-hân gibidir !*

.....
İlm ve irfânda da Kör-oğlu'na akrân gibidir !

Mehmed Emin'in üslûbu te'sirinde, sazşâirlerinin eserlerine benzetilerek yazılan şiirlere xx'nci asrın başlarında yine rastlarız ; Süleyman Nazif ile Fâik Reşad'ın karşılıklı mektuplarından, böyle şiirlerden yana olmadıkları anlaşılır :

Filorinalı Mehmed Nâzım'ın *Sünbülîstân-ı Mûsıkî* adlı eserinin başındaki takrîzlerden biri, Fâik Reşad'ın müellif'e yazdığı 25 Teşrînisânî, 1322 (8 Aralık, 1906) tarihli mektubudur; bu takrîzde, *şarkılar*'ın ma'nâ, dil, ifâde bakımından herkesce anlaşılacak tarzda olması lâzım geldiği, hangi şâirlerimizin bu yoldaki eserlerinin böyle olup-olmadığı, eskiden pek mükemmel *şarkı* mecmuaları bulunduğu, son zamânlarda neşredilen böyle eserlerde ise, "birtakımı *şarkı* nâmına vezin ve ma'nâ ve hattâ imlâdan,, yoksun sözlerden, birtakımı da kanto denilen acâyip şiirlerden ibâret olduğu üzerinde durulmuş, *Sünbülîstân-ı Mûsıkî* gibi ele alınmağa, okunmağa değer edebî eserleri içine alan *şarkı* mecmualarının, bu sâhada esâslı bilgiye sâhip olanlar tarafından çıkarılması beklenildiği öne sürülmüştür²⁹.

Süleyman Nazif, Fâik Reşad'a Bursa'dan yolladığı 27 Eylûl, 1323 (10 Ekim, 1907) tarihli mektubunda, tarihi, ictimâî, edebî *şarkılar*'ı içine alan bir mecmua tertip etmesini teklif etmiş, bunlara örnek olarak verdiği ba'zı *türkü* ve *şarkılar*'ın değerli, mühim olduğunu da belirtmiştir: Geçen Yunan savaşında (1897) söylenen,

Eğil dağlar eğil üstünden aşam

mısrâıyla başlayan *türkü*'nün bütün memleketin duygularını uyandırdığından bahseden Süleyman Nazif'e göre, bir köylünün yarattığı,

Al, yeşil bayrağı gelin mi sandın

mısrâ'ı kolayca söylenilmiş gibi görünen, fakat güçlkle söylenilebilecek bu sehl-i mümteni' pek çok duygu ve tasviri içine almaktadır. *Şarkı* mecmualarına alınması gerekli böyle tarihi *savaş türküleri*'yle ilgili başka

²⁹ İst., 1325, Osmanlı Kütüphânesi, s. 4 v.d.

örnekler de vermiştir : “Geçen Rus muhârebese i’lân olunurken (1877) sekiz-dokuz yaşında bir çocuktum. Bizim diyârın dağ ve vâdilerini inleyen *türküler*’den hâtırda yalnız şu iki parça kalmış; birisi şöyle başlıyordu :

“*Bu dağın ardında Redîf sesi var*
 “*Açın çantasını bakın nesi var*
 “*Bir çifti kundurası bir dal fesi var*

“Bu üç mısra, o kahraman Anadolu ordusunun o zamânki şekil ve hâlini, Levâzım dâirelerinin en sahîh kayıtlarından daha vâzih ve mükemmel ta’rîf ediyor,, demektedir. Verdiği öteki örnek,

Silâhları çattılar
Gölgesinde yattılar
Dediler aylık çıkmaz
Çantaları sattılar

dörtlüğüdür. Süleyman Nazif, bu sözlerde ne bir ta’riz fikri, ne bir kırgınlık belirtisi bulunmadığına dikkati çekmiş, bu tabii *türküler*’in unutulup gittiğinden dolayı yakınmıştır. Arûz’la yazılan *savaş şarkısı*’na verdiği örnek, Yavuz Sultan Selim’in Arabistan seferlerinin sürdüğü sırada İbn Kemal’in okuduğu, Orduy-ı Humâyûn’da sıcağı-sıcağına bestelendiğinden bahsedilen dörtlüktür³⁰:

Nemiz kaldî aceb mülk-î Arab’da
İşimiz nê bizim Şâm ü Haleb’de
Bütün yârânımız zevk ü şarabde
Gel_ey dil, gîdelim Rûm illeri’ne

Fâik Reşad, aynı konuda, Süleyman Nazif’e yazdığı mektuplarından 17 Ekim, 1907 tarihliinde edebiyâtımızda tamâmıyla Acem zevkına, Acem tarz ve şivesine mağlûb olduğumuz için, Nazif’in verdiği örnekler yolunda söylenenleri gözden uzak tuttuğumuz, değerlendirmedığımız için, “şimdi onları bulup meydâna çıkarmak müşkil...”, diyor ; daha çok Mehmed Emin’in, onun te’sirinde yazılan Türkçe şiirlerin bayağılığı, kabalığı üzerinde durmuştur: “...her neden ise böyle nâ-mevzûn, ya’ni Arûz-ı ma’rûf evzânına gayr-i mutâbık sözlere merâk etmemiş olduğu,, için, Hece vezni’nin kullanıldığı şiirleri beğenmediği, dolayısıyla, halk şiirlerini, Türkçe şiirleri beğenmeyişinin bir sebebi de, Arûz vezni ile yazılmayışları olduğu anlaşılır³¹.

³⁰ *Fîtidâl gzl.*, nu. 1, 1 Safer, 1327/9 Şubat, 1324 (22 Şubat, 1909).

³¹ *Fîtidâl*, nu. 3, 20 Safer, 1327/28 Şubat, 1324 (13 Mart, 1909). S. Nazif, F. Reşad’ın bu mektubuna Bursa’dan yolladığı 24 Teşrinisânî, 1323 (6 Aralık, 1907 tarihli cevâbında,

Halk şiirlerinin küçümsenmesine yol açan fikir cereyanlarından bir başkası, xx'nci asrın başlarında da yer alan dilde Tasfiyecilik münâkaşalarıdır. Süleyman Nazif, 9 Eylül, 1909'da neşredilen makâlesinde, halk ile okumuş zümrenin aynı olmadığı için, dilin halk seviyesine indirilmesini yersiz bulduğu üzerinde durmuştur. Halk edebiyâtını inkâr etmiyor; onların eserlerinin halk diliyle olmasını tabii buluyor³². Her ilerileyişin, olgunlaşmanın o çevreyle ilgili birçok sebeplerin te'siriyle kendini gösterdiğini, buna ayak uyduran okumuş zümre ile, bu terakkinin dışında kalan halk şâirlerinin eserleri arasında fikir, hayâl bakımından da farklar olduğunu öne süren Süleyman Nazif, bu düşüncesini isbâtlamak için, Kemal'in *Vatan Kasidesi*'nden aldığı iki beyitle, bir *Koşma*'dan seçtiği dörtlüğü örnek vermiştir:

*Biz ol câli-himem erbâb-ı cidd ü ictihâdız kim
Cihangîrâne bir devlet çıkardık bir aşiretten
Biz ol ulvî-nihâdâımız ki meydân-î hamiyette
Bizê hâk-î mezâr ehven gelir hâk-î mezelleten*

“bedî'ası,, nın,

*Yağuların bizden koparken ödü
Yine durmaz bize verir öğüdü
Sönük durur Ertuğrul'un Söğüd'ü
Mum, dibine ışık vermez demişler*

Koşma'sının karşılaştırılmasını tavsiye ediyor³³. Bu fikrini öne sürdüğünden dokuz yıl sonra da, halk şâirleri gittikçe kıymet kazandığı, onların te'sirinde pek çok şiirler yazıldığı sıralarda bile düşüncelerinde bir değişme olmadığı görülür: Eserlerin devirlere ayrılmasından hoşlanmadığını söylüyor; “Fuzûlî'yi, Nedîm'i seviyoruz da, n' için,

Mehmed Emin'in Türkçe şiirleri üzerinde durmuş, memleketimizde Garb medeniyetinin te'siri gittikçe kuvvetlendiğinden, “gördüğümüzü, duyduğumuzu, düşündüğümüzü ihsâs ve tasvir ihtiyacı Avrupa'dan İstanbul'a her vapur ve her katar geldikçe,, arttığından, yeni terkipler, uzun-kısa yeni kelimeler, yeni cümleler icâd etmekle bu ihtiyacı karşılamak için çalıştığımızdın, Hece vezni'nin bütün bu yeni fikirleri ifâdeye elverişli olacağında bir karâra varamadığından bahsetmiştir. S. Nazif ile F. Reşad'ın bu karşılıklı mektupları, 1911'de, bu yoldaki münâkaşaların canlanması dolayısıyla, *Tîrâje* mecmuasında da neşredilmiştir (Nu. 10, 11, 12 ; 16, 23 ve 30 Nisan, 1327/29 Nisan, 6 ve 13 Mayıs, 1911).

³² *Yine Lisan Mes'alesi*, *İttihâd* gzt., nu. 106, 27 Ağustos, 1325 (9 Eylül, 1909). Aynı gazetede bu konuda lehde ve aleyhte başka makâleler de vardır.

³³ *Yine Tasfiye-i Lisân*, *Yeni Tasvir-i Efkâr*, nu. 106, 1 Eylül, 1325/14 Eylül, 1909. Tasfiyecilik hakkında daha geniş bilgi, *Türkçe'nin Sâdeleştirilme ve Tasfiyesi (1908-1910)* adlı makâlemizden edinilebilir (*Türk Dünyası Araştırmaları*, nu. 21, Aralık, 1982, s. 5-77).

“*Vermem sana çek benden elin ey Melekü'l-mevt*
 “*Cânânıma nezr eylediğin cânâ dokunma*

“beytinin kı̄’ili olmakla meşhur bulunan Âşık Ömer’e o iki üstâdın sarây-ı iştihârında bir kapuculuk olsun vermiyoruz,, ; “eskilere hissen fazla bağıyımı, ilk zevk ve idrâkimi onlar geliştirdi. Kırksekiz yaşındayım; artık zevk değıştirmem, ne yazık ki mümkün değıldir,, diyor³⁴.

Ali Emîri, xix’uncu asır şâirlerinden, saz çalmakta usta olan Cedîdî’yi epeyi mizâhî ifâde kullanarak tanıtmıştır: “*Âmiyâne nazm-ı mevzûn inşâd eden kahvehâne şâirlerindendir. Libâs-ı hünerden ‘âri bir ümmî olduğu hâlde hâylice sözler yazmıştır,, diyor. Tanıdığı başlıca şâirler arasında Âşık Ömer’i üstün tuttuğu, Gevherî’yi, Âşık Garîb’i çok beğendiği, Emrah’ı candan arkadaş bildiği Cedîdî’nin, “sazının tellerinin sadâsı kahvehânenin içini dolaşmağa başladıkça san’atindeki mehâreti,, kahvehâne köşesinde oturanlarca takdir olunduğunu, şiirler tanzîminde uzun süre uğraştığı için tabii bir isti’dâd kazandığını, “ba’zan güzel sözlerine de tesâdüf,, edildiğini anlatıyor; böyle güzel sözlerine verilen örnek ise, halk edebiyâtına mahsûs bir şiir değıl, Arûz’la olan bir *gazel*’inin birkaç beytidir³⁵.*

Rizâ Tevfik’in Âşıklar³⁶, mutasavvıf ve tekye halk şâirleri, sazşâirleri hakkındaki makâle ve musâhabelerinin çoğu 1914’de yayımlanmıştır³⁷. Bunlardan *Hikemî Destanlar* başlıklı, halk şâirlerinin muhtelif konulardaki destanlarından birkaçını ele almıştır. “Geçenki makâlelerimin birinde *épique*, ya’ni kahramanlığa müteallik destanlardan başka, tuhaf *destanlar* söylenmiş olduğunu bilmiyorum demiştim,, dedikten sonra, zen-perest ve başkaca konularda destanlara son günlerde rastladığımı anlatmıştır: “Garîbtir ki onbeş senedenberi devâm eden tahkîkâtımda bir dânesine rast

³⁴ Rûşen Eşref, a.e., s. 115.

³⁵ *Tezkire-i Şuarâ-i Âmid* (İst., 1328, Matbaa-i Âmidî, s. 134 v.d. Müellifin, zamânının sazşâirlerinden, kendisini şahsen tanıdığı Hacı Civan hakkında bilgi verirken de, ifâdesinin mizâhî, küçümseyici olduğu görülür. Kahvehânelerde *Muammâ*, *Luğaz* tertib eden, millî lisân üze söz söyleyen şâirlerin başta gelenlerinden olan bu ümmî şâirin saziyle, âvâziyle kahvehâneleri neş’elendirdiği, avâm gürûhunca öğüldüğü kaydedilmiştir. Ayrıca, bir kahvehâne de tanık olduğu *Luğaz*, *Muammâ* çözümü hakkında bilgi verirken de ifâdesi epeyi mizâhidir (A.e., s. 156 v.d.).

³⁶ *Âşık Tarzı hakkında Bir Musâhabe*, *Rubâb mec.*, nu., 103, 6 Mart, 1329 (19 Mart, 1913).

³⁷ Bu makâle ve musâhabeleri *Peyâm*’ın *İlâve* sayılarında neşredilmiştir: *Folklor*, nu. 20, 20 Şubat, 1329 (5 Mart, 1914); *Gizli.fakat Rûhlu, Canlı Bir Edebiyât*, nu. 24, 6 Mart, 1330 (19 Mart, 1914); *Devriyeler*, nu. 25, 10 Mart, 1330 (23 Mart, 1914); *Türkçe’de Şiirler, Âşıkâne ve Kalenderâne*, nu. 26, 20 Mart, 1330 (2 Nisan, 1914); *Nefesler*, nu. 28, 27 Mart, 1330 (9 Nisan, 1914); *İnsanın Uluvv-i şâni*, nu. 29, 31 Mart, 1330 (13 Nisan, 1914). *İlâve*’lerin bundan sonraki birkaç sayısında da aynı konuda makâleleri vardır.

gelemediğim hâlde, bundan sekiz-on gün evvel elime geçen, parça-parça birkaç mecmuada altı-yedi dânesine rast geldim ki hakikaten ehemmiyetli şeylerdir. Birisi insan hakkında, birisi kuşlara dâir, birisi nasihat makâmında, ilâ âhire... Biri de *Saçmaviyât destanı*'dır ki zâhiren saçma sözler manzûmesinden ibâret görüldüğü hâlde hakikatte hiç öyle değil ; gâyet kinâyeli bir edâ ile nasihat veriyor., Konu bakımından değişik destanların birkaçından daha bahseden Rizâ Tevfik, Âgâhi'nin muhtelif kuş nevi'lerini ele aldığı *destan*'ı ile, Rahmî Baba'nın *Saçmaviyât* destanını neşretmiştir. Verdiği dip-notta, böyle destanları içine alan defterin çok câhil biri tarafından yazıldığını, birçok yerleri bozulmuş olduğunu, birçok kelimelerin okunmadığını da yazmıştır³⁸; bunlar neşrettiği metinlerden de anlaşılmaktadır.

Bir Cevâb—Rizâ Tevfik Bey'e başlıklı tenkid, yanılmıyorsak, Ömer Seyfeddin tarafından bu makâle üzerine yazılmıştır: İstihzâlarla, alaylarla dolu bu tenkidde, onun kendisini büyük görmesinden, Avrupa'daki dostları ile mektuplaşmaktan öğüdüğünden, kendisine filolog süsü vererek *destanlar* neşrettiğinden bahsedildikten sonra, *destanlar*'ı küçümseyici şu fikirlere yer verilmiştir :

“Destanlara eser diyorsanız bravo size.. Behcet Efendi'yi, Eyûblu Şükri'yi, Tanburacı Niyâzî, Kıvrıkcık Emin, Deli Sıdkî ve arkadaşları gibi külhanbeylerini bulunuz. Onlarda, hem okunaklı bir sûrette yazılmış binlerce *destan* var. Her gün birini kopya,, edersiniz: “İşte, benim istifâde edemediğim bir menba^c,, deniliyor³⁹.”

³⁸ Nu. 30, 3 Nisan, 1330 (16 Nisan, 1914).

³⁹ İmzâ yerine Ayn. Sin (س · ع) harfleri kullanılmıştır : *Zekâ* mec., nu. 28, 10 Nisan, 1330 (23 Nisan, 1914). Ziyâaddin Fahrî, Maârif Vekâleti Kütüphanesi yazmaları arasında 6/6 numarada kayıtlı eserin üçüncü bölümünde yer alan, Hind Şehzâdesi ile Çin Sultanı'nın aşklarının anlatıldığı hikâye üzerinde durmuş, bundaki Hece vezni ile olan ba'zı şiirleri de nakletmiştir ;

*Terk eyledim vatanımı, ilimi
Ebû Güneş seni görmeğe geldim
Senin sînen derler Cennet bağdır
Gonca güllerini dermeğe geldim*

dörtlüğüyle başlayan, tam metnini neşrettiği *Koşma* dolayısıyla, “Filosof Rizâ Tevfik bu parçaları görmüş olsa gerek,, dip-notunu vermiştir (*Halk Edebiyatı'na âid Bir Menkabe, Türk Yurdu* mec., nu. 195—1., Kânûnisânî, 1928, s. 55. *Millî Edebiyât Devrinde Şiir Sâhasında Aşık Tarzı Te'sirleri* adlı incelememizde, Rizâ Tevfik'in, halk şâirlerinininkilerle aynı kâfiye ve redifli, onlara ma'nâca da epeyi benzeyen şiirlerinden örnekler vermiştik. Z. Fahrî'nin kasdettiği, R. Tevfik'in, Tevfik Fikret'in rûhuna sunduğu *Divân*'dır ; Karaca Oğlan ile Pîr Sultan Abdal'ın da aynı redif ve kâfiyeli şiirlerini örnek vermiştik (*Ülkü* mec., c. xiii., Nisan, 1939, s. 161 v.d.). Rizâ Tevfik'in, o halk hikâyesini gördüğünü sanmıyoruz ; söz konusu şiirinde, adı geçen iki şâirin te'sirinde kaldığı hakkındaki düşüncemizi değiştirmiş değiliz.

Rizâ Tevfik'in, kendisiyle bir mülâkâtta bulunan Ruşen Eşref'e Ömer Seyfeddin hakkında hemen-hemen hiçbir şey söylemeyişi, onun bu düşüncelerinden, istihzâlarından oldukça alındığını gösterir⁴⁰. Rif'at Celâl'e, 1914'de yayımlanan *Felsefe Dersleri* adlı eseriyle birlikte yolladığı mektubunda, "Âşık tarzında ba'zı şiirler yazdım idi; hâlbuki böyle demokratik bir tevaccühe mazhar olacak kadar da âdi şeyler değildi,, demesi, bu yolda en başarılı örnek verenlerden biri olan Rizâ Tevfik'in bile, o şiirlerinin, halk tarafından beğenilecek kadar bayağı, aşağı seviyede olmadığını söylemesi, bir bakıma yakınması da öyle şiirleri küçümsediğini ifade eder⁴¹. Onda bu düşünceyi uyandıran şeylerden biri, Niğde'nin Kilise-Hisar köyünde,

*Felâket bağını gezdim serseri
Feryâd ve zârımı duyan kalmamış*

mısrâları ile başlayan bir *Koşma*'sının, bir sazşâiri tarafından çalınıp söylenilmesi olsa gerekir⁴².

Halk şiirinin beğenilmeyişi, küçümsenmesi yalnız ma'nâ bakımından değildir ; onlarda kullanılan nazım şekillerinin, Hece vezni'nin ma'nâyı

⁴⁰ Ruşen Eşref, "Ömer Seyfeddin Bey, en velüd hikâyecimiz, en zeki, en bü..., dediği sırada, Rizâ Tevfik'in onun sözünü kesip, "Evet, Ömer Seyfeddin ısmarlama hikâye yazmasa ve husûsıyla benim hisâbıma yazmasa bak onun için ne güzel şeyler söyleyecektim amma inadıma söylemeyeceğim işte (ve gözbebeklerine kadar sirâyet eden bir kahkaha ile geniş-geniş güldü), sonra, Ahmed Hâşim'i beğendiğini,, söylediğini yazmıştır (*Diyyorlar ki*, İst., 1334, s. 150).

⁴¹ *Edirne'den Bir Sadâ —Doktor Rizâ Tevfik Bey'e*, 1332, Nâşiri : İslâm Kitaphânesi, s. 5. Mektup nev'inde tertiplenen bu bir formalık risâlede, Rizâ Tevfik'in kendi şiirleri için âdi sıfatını kullanmasının yersizliğinden, avâmın nasıl şiirleri takdir ettiğinden bahs olunmuş, Türkçüler'in, daha çok Mehmed Emin'in şiirleri tenkid edilmiştir. Mektubun sonunda, 14 Temmuz, 1332 (27 Temmuz, 1916) tarihi vardır.

⁴² Kozan-zâde Cenab Muhyiddin, *Millî Edebiyât hakkında, Edebiyât-ı Umûmiyye Mecmuası*, nu. 75-44,6 Temmuz, 1918. R. Tevfik, İ.E.M. Kemal İnal'a yolladığı 6 Ocak, 1939 tarihli mektubunda, yaklaşık onsekiz yıl önce, "Kozan-oğlu imzasıyla, Celâl Nûri Bey'in *İleri* mecmuasına uzun bir mektup yazan bir zât, Kozan taraflarında benim *Divân* ünvânlı şiirim bir Âşık tarafından saz ile teğanni edildiğini bi'z-zât dinlemiş ve nakletmişti,, bilgisini vermiş, Lefkoşe'de 1934'de yayımlanan *Serâb-ı Ömrüm* adlı eserindeki, herkesce takdir edilen şiirleri arasında bu *Divân*'ımı saymıştır (*Son Asır Türk Şâirleri*, c. VIII., s. 1514). Kozan-zâde Cenab Muhyiddin'in *İleri* gazetesindeki yazısını görmüş değiliz ; bu, *Edebiyât-ı Umûmiyye* mecmuasında basılan makâleden başkacası olmasa gerekir. R. Tevfik, bir ankete cevâbında, Arüz ve Hece vezni ile şiirlerinden hangilerini beğendiğine dâir bilgi vermiş, bu arada, ilk beytini verdiğimiz şiirini, "*Felâket bağını* diye başlayan ilk yazdığım *Divân*,, dediği bu eserini de kaydetmiştir (*Tahkikât-ı Edebiyye Sütûnları, Servet-i Funûn* mec., nu. 1440, 18 Kânümevvel, 1919). *Filosof Rizâ Tevfik* adlı eserde tam metni verilen bu şiirin sonunda Bebek, Halim Paşa Yalısı —Kânümevvel, 1322 (Aralık, 1906) kaydı vardır ; verilen dip-notta, "Bu manzûme Devr-i sâbık'ta istibdâdin verdiği azâbı tahfif için, bir garib eğlence olarak Âşıklar tarzında yazılmıştır,, bilgisi verilmiştir.

geniş ve derin olarak ifâdeye elverişsizliğinin, şiirden beklenen âhengi sağlamağa yeterli bulunmadığı düşüncesinde olanlar da vardır. Mehmed Emin Yurdakul'un, Halk edebiyâtında kullanılan nazım şekillerinden, Hece vezni'nin ba'zı kalıplarından yana olmadığı, bunun sebepleri, kendisine bu husûsta sorulan şeylere verdiği cevâbından anlaşılır :

Zamânla dilimiz sâdeleştiği için, "bu tasfiye edilmiş lisânla yazılacak şiirlerin tabii vezni,, Arûz olmadığından ve olamayacağından, "kendi veznimizi kullanmak icâbediyordu. Kendi milli, ya'ni Hece vezni'mizse, dervişlerin *ilâhîler*'inde, *nefesler*'inde, Âşıklar'ın *koşmalar*'ında, *destanlar*'ında ve halkın *türküler*'inde vardı. Tabii biz bunu kabûl ettik ve buna bir genişlik, bir inkişâf vermeğe çalıştık.,,

"Rizâ Tevfik Bey'le, İhsan Râif Hanım'ın şiirleri şüphesiz çok makbûldür; fakat biz eğer yalnız o şekillerle iktifâ etmiş olsaydık, heyecânlarımızı terennüm edecek sâha çok dar kalacaktı ; hâlbuki istedik ki hangi şekil heyecânlarımızı edâ edebilecekse o ihtiyâr olunsun. Bunun içindir ki biz muhtelif şekiller ihtiyâr ettik. Şekil rûha tâbi'dir, değil mi? O rûhların terennümü neyi icâbettiriyorsa, ona, o vezni kullanmak lâzım gelir. Nitekim, en büyük Şâir-i Tabiat'in çaldığı saz da tek telli değildir; onun nice bin teli ve nice bin nağmesi vardır. İşte bunun içindir ki biz türlü-türlü şekiller aldık ⁴³.,,

Hece vezni'yle bir tek şiiri bulunmayan, halk nazım şekillerini kullanmayan Ahmed Hâşim; mâziye dönüştü, eski şeylerin canlandırılmasından yana olmadığını yazmış, Millî Edebiyât devri'ne âid şiirleri de ba'zı bakımdan ele almıştır: "Tatarca, Uygurca veyâ Arabca olmayan ve sırtında sekizyüz-dokuzyüz senelik ihtiyâr bir mâzi taşımayan her eser, mütefekkirlerimiz tarafından artık ciddiyetle telakki edilmeğe lâyık görülüyor ; yaşını-başını almış şâirler, *Sone*'den *Gazel*'e avdet etti; körpe nâzımlar eski Âşıklar tarzında *Koşmalar* ve *Mâniler* düzüyor., ; "Genç şâirler parmak hisâbiyle *Mâni* düzmeğe başlayalı..., cümleleriyle Hece veznini, okumuş sınıf şâirlerinin sazşâirleri te'sirindeki şiirlerini beğenmediğini kasdetmiş, fakat dolayısıyla halk şiirlerinden zevk duymadığını, onların te'sirinde kalınmağa, taklid edilmeğe değer eserler olmadığını da anlatmıştır ⁴⁴.

Bu incelememizin başlangıcında kaydettiğimiz gibi, tarihî hâdiselerin, İslâm medeniyetinin kabûlünden sonra içtimâî bünyemizdeki ba'zı değişme

⁴³ Ruşen Eşref, a.e., s. 161-62.

⁴⁴ *Gurabâ-hâne-i Lakkakan*, İst., 1928, İlhâmî—Fevzi Matbaası, *Harâbe* ve *Güğercin* başlıklı musâhabaleri, s. 83 v.d., 122.

ve gelişmelerin, siyâsî Tanzîmât'tan sonra Garb medeniyeti nüfûzunun gitgide artmasının her sâhada olduğu gibi fikir hayâtımızda, dolayısıyla edebiyâtımızda da te'sirleri görülür. Yabancı te'sirlerin kuvvetlenip artmasıyla at-başlı olarak mahallîlik, milliyetçilik cereyânları benliğimizi bulmağa yönelik tabîî yolunda ilerledikçe halkta saklı kendimize öz kaynaklar değerlendirilmeğe başlanılmıştır. XVIII'inci asırdan itibaren sâde Türkçe, Hece vezni, halk nazım şekillerini kullanma temâyülleri daha yaygınlaşmış, Tanzîmât devrinin başta gelen şâirlerinden birkaçı, az da olsa, bu sâhada şiir yazmağı denemişlerdir. Milliyetçilik cereyânının kökleşmesinde, her sınıf halkı bütünleştirip kaynaştıran savaşların, 1877 Türk-Rus, 1897 Yunan Savaşı'nın te'siri de vardır. Garb te'sirini yayma bakımından Tanzîmâtçılar'dan daha ileri giden Servet-i Funûn şâirlerinin, başta gelenlerinden çoğu tarafından halk şâirlerimiz lâıyk olduğu ilgiyi göremedi; buna karşılık, 1896-97'den sonra, xx. asrın ilk yıllarını da içine alan kuvvetli bir mahallîlik, milliyetçilik cereyânı görülür: bundan yana olanları, Mehmed Emin'in Türkçe şiirlerinin ve sazşâirlerimizin üslûbuyla eser verenler olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

1908'den başlayarak kurulan Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti ve bunun devâmı Türk Ocağı'nın ; Tırablus, Balkan, Birinci Dünyâ savaşlarının milliyet fikirlerinin dal-budak salmasında mühim te'siri olmuştur. İçtimâî bünyemize, millî tarih ve edebiyâtımıza âid araştırmaların, ileri sürülen fikir ve nazariyelerin uygulanması yolunda verilen edebî örneklerin te'siri de mühimdir. Bu arada, halk edebiyâtı üzerindeki araştırmalar da bu sınıf şâirlerinin, eserlerinin kıymetini ortaya çıkarmış, onların küçümsenmesini önlemiş, takdir ile karşılanmasının, bu millî kaynaktan faydalanılması gerekli bulunduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Millî Edebiyât devri şiirinin başlıca vasıflarından birini çok sâde Türkçe, halk nazım şekilleri, Hece vezni ile, yarım kâfiyeler, halk teşbih ve ta'birleri kullanılarak verilmiş eserler, dolayısıyla üslûb bakımından halk şiiri te'sirinin zaferi teşkil eder. Bu zafer, daha çok Balkan Harbi yıllarından başlayarak birkaçı dışında hemen bütün şâirlerimizin en çok Âşık Tarzı olmak üzere tekeye ve tasavvufî halk şâirleri üslûbunda, *mâni*, *türkü*, *destan*, *koşmalar* ve *Nefesler*, *İlâhîler* yazmalarına yol açmış⁴⁵, halk şâirleri ile onların

⁴⁵ *Millî Edebiyât Devri Şiir Sâhasında Âşık Tarzı Te'sirleri* adlı incelememizde Rizâ Tevfik, Ziyâ Gökâlp, Fuad Köpraülü, Ali Mümtaz, Ömer Bedreddin, Enis Behiç, Rıfki Melûl, Ekrem Reşid, Şükûfe Nihâl, Hâlide Nusret, Kemâleddin Kamu, Orhan Seyfi, Yusuf Ziyâ, Fâruk Nâfiz, Necib Fâzıl, Ahmed Kudsi, Sabahâddin Ali, Nihal Atsız, Orhan Şâik'in bu tarz şiirlerini ele almış, bol-bol örnekler vermiştik. Beş makâleyi içine alan bu yazımızdan (*Ülkü mec.*, c. xiii., nu. 74-78, Nisan-Ağustos, 1939, s. 155-66 ; 247-56, 352-55 ; 445-49 ; 529-40) sonra, aradan

üslûbu te'sirindeki şiirlerin asırlar boyunca küçümsenip hakîr görülme düşünceleri de artık ortadan kalkmış, o geçmiş yıllara gömülmüş bulunmaktadır.

Ankara—3 Nisan, 1983

---

geçen kırk yılı aşan zamanda bu yoldaki çalışmalarımızı sürdürdük. Tanzîmât'tan günümüze kadarki şâirlerimizin Sazşâirleri, Âşık tarzı te'sirinde pek çok şiirini elde etmiş bulunuyoruz. Günümüzün genç şâirlerinin başta Yunus Emre olmak üzere, Tasavvufî Halk Edebiyatı te'sirinde *İlâhîler* yazmakta oldukları da görülmektedir.

